

Status i zaštita životinja u kaznenom pravu Republike Hrvatske

Mišić Radanović, Nina; Banovac, Ana; Rakuljić, Veronika

Source / Izvornik: **Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 2022, 279 - 312**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:227:507404>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Dr. sc. Nina Mišić Radanović

Docentica
Sveučilište u Splitu
Sveučilišni odjel za forenzične znanosti
nina.misic.radanovic@unist.hr

UDK 343.58(497.5)
502.211:592/599]:343(497.5)
Pregledni naučni rad

Ana Banovac, mag. forens.

Asistentica
Sveučilište u Splitu
Sveučilišni odjel za forenzične znanosti
anbanovac@unist.hr

Veronika Rakuljić, mag. forens.

vrakuljic@gmail.com

STATUS I ZAŠTITA ŽIVOTINJA U KAZNENOM PRAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Sažetak

Autorice u radu obrađuju status i stupanj zaštite koje životinje imaju u kaznenom pravu Republike Hrvatske, uz procjenu usklađenosti s međunarodnom i europskom zaštitom. Rad analizira dvojakost položaja životinja u kaznenom pravu kao stvari i, ipak i bića te autori kritički prikazuju i određena rješenja koja smanjuju stupanj kaznenopravne zaštite. Zaključuju da se prihvaćanjem dualnosti statusa subjekta i objekta sui generis kažnjavanjem za kazneni delikt, ali i obeštećenjem zbog građanskopravnog delikta, životinjama osigurava jači stupanj zaštite. Posebno je detaljno obrađeno temeljno kazneno djelo ubijanja ili mučenja životinja te je provedeno istraživanje stavova hrvatske opće populacije o nasilju i okrutnosti nad životinjama te potrebi i mjeri kažnjavanja. Autori su utvrdili da ne postoje veće razlike stavova opće javnosti u Hrvatskoj od stavova javnosti izraženih u već provedenim stranim istraživanjima.

Ključne riječi: *status životinje u kaznenom pravu, životinje kao objekti i subjekti, stupanj kaznenopravne zaštite, ubijanje i mučenje životinje, istraživanje opće javnosti*

Uvod

S obzirom da su životinje (lat. *animalia*) od davnina bitan dio čovjekove svakodnevnice i opstanka, posljednjih desetljeća sve veća pažnja posvećuje se različitim aspektima očuvanja i zaštite životinja. Kvaliteta ljudskog života određena je i kvalitetom života životinja, pa je ova tema sve češće u fokusu i znanstvenika pravne struke. Pravna zaštita životinja postaje sve značajnija zbog vrijednosti koje životinje imaju kao bića *per se*. Dalje, zaštitom dobrobiti životinja smanjuje se, među ostalim, i nasilje, jer se uzroci, motivi i povodi za nasilje prema ljudima često preklapaju s faktorima koji pogoduju nasilju prema životinjama (Batričević, 2011). Međutim, pravno uređenje zaštite životinja prolazilo je i „evolucije“ i „revolucije“ te je sadašnji položaj životinja posljedica prihvaćanja filozofskopravne koncepcije o pravima životinja kao „trećoj generaciji prava“.¹ Filozofski koncept prava životinja utemeljen je na ideji neotuđivih „moralnih prava“ životinja kao bića koja imaju osjećaje, sposobnosti da osjete bol i zadovoljstvo. Riječ je o sljedećim pravima: pravo na poštovanje života u skladu s njihovom vrstom – pravo na život; pravo da budu slobodne u skladu s njihovom vrstom; pravo na stanište koje je primjereno vrsti životinja; pravo da im se ne nanosi nepotrebna patnja, bol i šteta te pravo svih životinja na ljudsku brigu (Paunović, 2004, citirano prema Kozlić, 2013). Prihvaćanjem načela biocentrične etike sve veći broj država postavlja zakonske, pa čak i ustavne okvire za zaštitu prava i dobrobiti životinja te mehanizme za kažnjavanje nedozvoljenog postupanja ljudi prema njima. Time je zaštita dobrobiti životinja proteklih desetljeća postala nezaobilazan pravni standard, štoviše, već se formiralo i međunarodno pravo zaštite životinja kao posebni dio međunarodnog ekološkog prava.

Međutim, položaj životinja u pravnim sustavima razlikuje se u obliku i intenzitetu državne reakcije na ljudsku okrutnost prema njima, pa ono što u jednoj državi ima vrijednost života u drugoj ima samo status pokretne stvari (Tomaselli, 2003). Naime, sve do XVIII. stoljeća izrabljivački odnos prema životinjama bio je općeprihvaćeno stajalište i životinje su se uglavnom označavale pravnim objektima, a ne subjektima prava. Premda se prava životinja sve više razvijaju i oblikuju, još uvijek je zadržana tradicionalna definicija životinje kao stvari (Nedić, 2017). Smatra li se životinja u pravnom poretku

¹ Pitanje prisutnosti životinja u ljudskoj kulturi, ali i prikaz područja njihova stradanja te različite mogućnosti njihove zaštite u pravnoj je literaturi etablirao i razvio Nikola Visković, nestor unaprjeđenja hrvatskog pravnog uređenja zaštite životinja. Vidi Visković, 1989.

bićem i/ili imovinom te kakvom imovinom - stvarima ili osobnom imovinom?² S obzirom na jedinstvo pravnog sustava, statusom životinja te problematikom njihove zaštite od nasilja i okrutnosti sve više se bavi i kazneno pravo i kazneno pravosuđe. Ciljevi ovoga rada su prikazati ne samo status i stupanj zaštite koje životinje imaju u kaznenom pravu Republike Hrvatske, uz procjenu usklađenosti s međunarodnom i europskom zaštitom, nego i istražiti stavove hrvatske opće populacije o nasilju i okrutnosti nad životinjama te potrebi i mjeri kažnjavanja. U radu će se posebno obraditi temeljno kazneno djelo ubijanja ili mučenja životinja te utvrditi razlikuju li se stavovi hrvatske opće javnosti od stavova izraženih u već provedenim stranim istraživanjima.

1. Kratki povijesni prikaz statusa i zaštite životinja

Tematika zaštite životinja prisutna je još u najstarijim civilizacijama, najčešće unutar kaznenog prava te su Hamurabijev zakonik³ i Hetitski zakonik⁴ propisivali smrtne kazne za pojedine slučajeve nedozvoljenih ponašanja čovjeka prema životinjama, kao što je spolni odnos sa životinjom (Batričević, 2013, str. 15). Odnos ljudi prema životinjama spominje se i u religijskim knjigama te je u onim istočnjačkim prisutno etičko načelo kojim se zabranjuje povreda svih živih bića (Waldau, 2000). U vrijeme Osmanskog carstva u Istanbulu su postojale bolnice i za životinje (Hodžić, 2008), a s vremenom se razvilo i štovanje „svetih“ životinja. Međutim, u živućim religijama, izuzev indijskih, malo se pažnje poklanja životinjama i njihovoj patnji (Cvitković, 2021). Brojni filozofi smatrali su da je upravo kršćanstvo ono koje je poticalo mučenje životinja, neke su bile i žrtve raznih predrasude dok je u srednjem vijeku zabilježeno 189 sudskih procesa vođenih protiv životinja (npr. svinja optužena za ubojstvo djeteta i osuđena na kaznu vješanja, kažnjavanje kukaca koji su uništavali usjeve (Payson Evans, 2014, citirano prema Nedić, 2018, str. 74). Time, iako su živo-

² Koncept rimskog prava sadržavao je dvije temeljne kategorije: osobe i stvari dok su tri osnovne kategorije vlasništva: nekretnine, osobno vlasništvo i intelektualno vlasništvo. Životinje su dio osobne imovine te su neke životinje uvijek bile kategorizirane kao osobno vlasništvo. Favre, 2010.

³ *The Code of Hamurabi*, dostupno na <http://eawc.evansville.edu/anthology/hammurabi.htm>

Već se u antičkoj Grčkoj Pitagora pozivao na poštovanje životinja dok je Platon pisao o mesu kao luksuzu koji bi mogao dovesti do neodrživoga društva i da životinje imaju dušu potičavši na vegetarijanstvo. https://en.wikipedia.org/wiki/Animal_rights (pregledano 17.3.2022.). Suprotno Kaluderović, 2011.

⁴ *Ancient History Sourcebook: The Code of the Nesiim c. 1650-1500*, dostupno na <https://sourcebooks.fordham.edu/ancient/1650nesilim.asp>

tinje stoljećima tretirane kao pokretne stvari, pravni je apsurd starog i srednjeg vijeka bio priznanje njihove procesne sposobnosti u kaznenim postupcima u kojima im se sudilo kao i ljudima za razna kaznena djela (Stojanović, 2016, str. 418). Ti su postupci bili odraz pukog ljudskog praznovjerja i bezrazložnog nasilja prema životinjama (Nedić, 2018, str. 75). Ipak, bilo je i suprotnih primjera o kojima zapise nalazimo u neobavljenom priručniku iz XVII. stoljeća pod naslovom *Pratica criminale pei cancelieri* Jerolima Mičelovića Michielija, pravnika hrvatskog podrijetla koji je službovao u Veneciji u doba Mletačke Republike. Smatra se da se pod utjecajem tog priručnika primjenjivalo kazneno pravo i na području Dalmacije dok je bila mletačka provincija.⁵ Tako je određeno da ako bi neka nerazumna životinja počinila kakav delikt (ako se to uopće može tako nazvati, s obzirom na nedostatak svijesti) zbog kojega bi nastupila smrt nekog čovjeka ili kakva druga (štetna) posljedica, takvu životinju ne bi trebalo kažnjavati, jer se vlast kao takva ne primjenjuje protiv zvijeri.⁶ Srednjovjekovni statuti dalmatinskih gradova propisivali su, uz pravo na naknadu štete vlasniku životinje kao stvari, i kažnjavanje osoba koje ubiju tuđeg vola ili kravu, kao što je propisano u 103. poglavlju Statuta grada Šibenika (Džaja et al. 2014, str. 51). I Statut grada Korčule kažnjavao je smrtnom kaznom vješanjem onoga tko je ubio tri vola (Džaja et al. 2013, str. 46).⁷

Borba za prava životinja počinje već krajem srednjeg vijeka u okviru borbe za socijalnim reformama (Vrečko, 2019). Prvi suvremeni zakoni usvojeni su u državama s višestoljetnom tradicijom uređenja pravnog položaja i zaštite životinja:

⁵ Mičelovićev rukopis od velikog je značaja za Republiku Hrvatsku jer predstavlja potvrdu hrvatskog identiteta i značajnog povijesnog doprinosa Hrvata razviku pravne teorije i prakse. Premda nije nikada bila tiskana, Mičelovićevu *Pratica Criminale* za kancelare treba uvrstiti u značajna srednjovjekovna djela koja su doprinijela napretku civilizacije, s obzirom da je djelo primjenjivano kroz gotovo 150-godišnje razdoblje XVII. i XVIII. stoljeća. konkretnu primjenu u nizu mletačkih pokrajina, pa i u Dalmaciji gdje je i sam neko vrijeme službovao (Kurtović Mišić, 2010).

⁶ Jedino u slučaju kada bi neka osoba spolno općila s kakvom životinjom, za što bi prijestupnika trebalo objesiti i spaliti, prakticira se zajedno s osuđenikom objesiti ili spaliti i tu nečistu životinju, kao znak odvratnosti spram takva zločina, no ništa ne bez okrivljenika (Mičelović, 2008, str. 184).

⁷ Također, u Statutu grada Bala iz 1467. godine u 33. glavi propisana je kazna za ubijanje životinja, jer se svaka osoba, bilo kojega položaja, koja bi zlonamjerno ubila jednu ili više krupnih životinja, kažnjavala s 25 malih libara. (Džaja, et al. 2017, str. 62).

*The Body of Liberties*⁸ iz 1641. godine zabranjivao, pod prijetnjom kaznenog progona, okrutnost prema životinjama koje su se držale za čovjekove potrebe.⁹ U Engleskoj je 1822. godine donesen *Zakon o okrutnom postupanju sa stokom*¹⁰ nakon čega je osnovano i prvo društvo za sprječavanje okrutnosti prema životinjama (*The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals*). Zakonsko uređenje dobrobit životinja završeno je u Velikoj Britaniji 1911. godine donošenjem *Protection of Animals Act* koji po prvi puta propisuje izricanje novčane kazne i kazne zatvora počiniteljima koji izazivaju nepotrebne patnje domaćim i divljim životinjama i okrutno postupaju prema njima.¹¹ Međutim, svi prvi zakoni primarno su doneseni zbog potrebe da se zaštite domaće životinje od kojih je čovjek imao koristi, a ne prava samih životinja. Iz toga su razvidni konceptualni korijeni rimskog prava o najvećoj vrijednosti i zaštiti za čovjeka korisnih životinja koje su se tretirale robom (stvarima) u vlasništvu ljudi.

2. Pravni dokumenti o zaštiti životinja koji obvezuju Republiku Hrvatsku

2.1. Dokumenti OUN-a i zaštita životinja u europskom pravu

Republika Hrvatska mora svoje zakonodavstvo uskladiti s međunarodnim dokumentima o zaštiti životinja te, kao država Europske unije, i s europskim pravom. Stoga ćemo kratko prikazati glavne međunarodne sporazume posvećene zaštiti okoliša i izravno zaštititi i očuvanju biljnih i životinjskih vrsta. Prve su konvencije Ujedinjenih naroda bile motivirane interesima čovjeka¹² dok su one kasnije zamijenjene konvencijama usmjerenima upravo na zaštitu

⁸ *The Body of Liberties* donijeli su puritanci kolonije Massachusetts Bay u SAD, dostupno na https://archive.csac.history.wisc.edu/6_Massachusetts_Body_of_Liberties.pdf

⁹ Section 92: “No man shall exercise any Tyranny or Cruelty towards any brute Creature which are usually kept for man’s use.” Više o povijesnom razvitku *anti-cruelty legislation* u SAD-u Ireland Moore, 2005. Sljedeći pisani zakon usvojen je u New Yorku 1828. godine te su postupno i ostale federalne jedinice SAD-a započele donositi zakone o zaštiti životinja (Batričević, 2013, str 16.).

¹⁰ *The Cruel Treatment of Cattle Act*, 1822, dostupno na <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=jbtl>

¹¹ Ovaj je zakon izmijenjen 2006. godine donošenjem Animal Welfare Act

¹² Konvencija za zaštitu divljih životinja, ptica i riba u Africi iz 1900. godine i Konvencija za zaštitu ptica korisnih za poljoprivredu iz 1902. godine. <https://www.researchgate.net/publication/271244779> i <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/2595>

životinja i njihovih staništa.¹³ Poslije II. svjetskog rata normativno je doneseno niz konvencija: Međunarodna konvencija za zaštitu ptica iz 1950. godine,¹⁴ Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES),¹⁵ Međunarodna konvencije o biološkoj raznolikosti¹⁶ iz 1992. godine i dr. Najšire je prihvaćena CITES ili “Washingtonska konvencija” iz 1975. godine koja ima za cilj zaštitu od nekontrolirane međunarodne trgovine i komercijalnog iskorištavanja ugroženih vrsta.¹⁷ Za kaznenopravno usklađivanje kao pravne izvore možemo ubrojiti i dva kongresa AIDP-a (Association Internationale de Droit Pénal) održana 1979. i 1994. godine na temu kaznenopravne zaštite okoliša te ulozi kaznenog prava u ostvarivanju načela “održivog razvitka” (engl. *sustainable development*). Ti kongresi su doprinijeli donošenju posebne rezolucije Ekonomskog i socijalnog vijeća UN-a 1994. godine pod nazivom *The role of criminal law in the protection of the environment*.¹⁸

Europska unija tijekom posljednjih desetljeća kontinuirano unapređuje propise iz područja prava i dobrobiti životinja.¹⁹ U razdoblju od 1971. do 2006. godine Vijeće Europe usvojilo je veliki broj dokumenata o uređenju zaštite div-

¹³ Do II. svjetskog rata najznačajnije su bile Konvencija o zaštiti flore i faune u njihovom prirodnom stanju iz 1933. godine i Konvencija o zaštiti prirode i očuvanju divljeg životinjskog svijeta u zapadnoj polutki iz 1940. godine. Dostupno na <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/06/6-02/preservation-fauna-natural.xml> i <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/c-8.html>

¹⁴ International Convention for the Protection of Birds, 1950, dostupno na <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/06/6-02/protection-birds.xml>
O sadržaju zaštite u ovoj konvenciji v. Bowman, 1999.

¹⁵ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, 1973, dostupno na <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/06/6-02/trade-wild-fauna-flora.xml>

¹⁶ Zakon o potvrđivanju Konvencije o biološkoj raznolikosti, NN, MU 6/1996.

¹⁷ Životinjske vrste podijeljene su u tri kategorije: životinje kojima prijeti izumiranje te se trgovina tim vrstama potpuno zabranjuje ili odobrava samo u iznimnim okolnostima (za znanstvene svrhe); vrste kojima ne prijeti izumiranje, ali bi moglo ako se trgovina tim vrstama nastavi bez strogog nadzora i vrste koje su ugrožene u pojedinim zemljama te se zbog toga nadzire njihovo kretanje.

¹⁸ Dostupno na https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/documents/2021/resolution-1993-28_0.pdf

¹⁹ Članice EU su se Lisabonskim ugovorom obvezale da pri donošenju zakonskih propisa i izradi strategija u području poljoprivrede, transporta, međunarodne trgovine i istraživanja punu pažnju posvete zaštiti dobrobiti životinja. Protokol o zaštiti i dobrobiti životinja iz 1997. priznaje životinjama svojstvo osjećajnih bića.

ljih životinja,²⁰ životinja u zoološkim vrtovima, kućnih ljubimaca,²¹ životinja koje se uzgajaju na farmama,²² životinja u prijevozu²³ kao i onih koje se koriste za znanstvena istraživanja.²⁴ Za njihovu kaznenopravnu zaštitu posebno značenje ima Konvencija o kaznenopravnoj zaštiti okoliša VE (*Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law*) iz 1998. godine. *Direktiva o kriminalu nad okolišem*²⁵ zahtijeva od država članica EU da određene aktivnosti kojima se krši zakonodavstvo EU-a o okolišu tretira kao kaznena djela, u što su uključeni ubijanje i trgovina zaštićenim vrstama te značajno oštećenje staništa divlje flore i faune koja čine dio mreže zaštićenih područja Natura 2000 (Pleić, 2016). Temeljna načela dobrobiti svih životinja sadržana su u njihovim pravima poznatima pod nazivom “Pet sloboda”: 1. Sloboda od gladi i žeđi; 2. Sloboda od nelagode; 3. Oslobođanje od boli, ozljeda ili bolesti; 4. Sloboda izražavanja normalnog ponašanja i 5. Sloboda od straha i nevolje (Falaise, 2019, str. 71; Pavičić & Ostović, 2013, str. 56; Favre, 2008, str. 294).²⁶ Dakle, normativno uređenje zaštite životinja u Europi prolazi pravu „pravnu revoluciju“ (Batričević

²⁰ Za zaštitu prirode i divljih vrsta najvažnija je *Konvencija o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa* (Bernska konvencija) iz 1982. godine, jer zabranjuje oštećivanje, uzimanje i uništavanje staništa i jedinki 680 životinjskih i 109 biljnih vrsta kojima prijete istrijebljene. Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa, NN, MU 6/2000.

²¹ Europska konvencija o zaštiti kućnih ljubimaca iz 1987. godine zabranjuje svako nanošenje nepotrebne boli, patnje i stresa kućnim životinjama, obvezuje vlasnika na brigu o njihovom zdravlju, prehrani, kretanju i sigurnosti i zabranjuje operacije kućnih ljubimaca bez anestezije te rezanje ušiju, repa i glasnica (Lefebvre, Lips, & Giffroy, 2007, str. 619).

²² European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes iz 1976. godine, revidirana 1992., okvirna je konvencija koja uvodi principe za držanje i gospodarenje domaćim životinjama, posebno za intenzivne sustave uzgoja, dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR>

²³ Europska konvencija o zaštiti životinja tijekom međunarodnog prijevoza iz 1968. godine s Dopunskim protokolom iz 1989. godine (revidirana L 241, 13.7.2004.) određuje posebne uvjete za prijevoz cestom, zrakom, morem i željeznicom (Kramer, Radmanić, 2018, str. 169).

²⁴ European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes) ograničava znanstvene zahvate na životinjama na medicinske, ekološke i obrazovne svrhe, dostupno na <https://rm.coe.int/168007a67b>

²⁵ Environmental crime directive, 2008, dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0099>

²⁶ Farm Animal Welfare Council, Five Freedoms, <http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm> O pravima životinja Jakovljević, 2013. Prikaz pravnih standarda u europskim državama Falaise, 2019.

& Stanković, 2015, str. 99), čak ide i „korak dalje,“ jer različito od angloameričkog prava sve više osigurava zaštitu životinja u prvom redu radi njih samih. Usklađivanjem standarda zakonodavstava i sudske prakse postiže se sve veća harmonizacija pravnih sustava europskih država u području zaštite dobrobiti životinja. U tom smislu Njemačka je dostigla najvišu razinu zaštite životinja, jer je prva članica EU koja je 2002. godine tu zaštitu podigla na ustavnu razinu tretirajući životinje drugim bićima za koja je znanstveno dokazano da mogu osjećati bol i patnju. Stoga je protuzakonito ubiti kralježnjaka bez opravdanog razloga, brutalno mu nanijeti jaku bol ili patnju ili dugotrajnu ili ponavljajuću jaku bol ili patnju (Krstić, 2012, str. 47).²⁷ Najvišim standardima pravne zaštite životinja u Njemačkoj su na saveznom nivou posebno obuhvaćeni kućni ljubimci, radne životinje kao i životinje koje se uzgajaju na farmama, životinje u cirkusima, divlje životinje u prirodnim staništima kao i pokusne životinje.²⁸

Europske su zemlje radi zaštite života i tjelesnog integriteta životinja donijele kaznenopravne odredbe koje propisuju ubijanje i zlostavljanje životinja kao kazneno djelo, ali dosta suženo i pod određenim uvjetima. Ubijanje i zlostavljanje životinja mora biti protuzakonito, nepotrebno ili neopravdano, a cijele vrste životinja su isključene iz kaznenopravne zaštite (domaće životinje, životinje koje se koriste u medicinske ili istraživačke svrhe, životinje koje se koriste u zabavnim i rekreacijskim mjestima). Praktično, kaznenopravna zaštita pruža se psima i mačkama kao najčešćim kućnim ljubimcima (Hill, 2008, citirano prema Krstić, 2012, str. 46). Dakle, zaštita životinja danas ima dva glavna nedostatka: prvi, dio zaštite još je uvijek motiviran ljudskim potrebama, bilo iz emotivnih, znanstvenih, kulturnih ili ekonomskih razloga dok drugi, koji proizlazi iz prvoga, da pravna zaštita nije jednaka prema svim vrstama životinja (Hubak, 2019, str. 15).

2.2. Implementacija međunarodnih i europskih pravnih okvira u hrvatskom pravnom poretku

Zaštita životinja u hrvatskom pravu ispunjava sve konvencijske zahtjeve kao i one sadržane u europskim dokumentima sukladno Zakonu o provedbi uredbi

²⁷ Zapriječena je kazna do 3 godine zatvora ili novčana kazna. Također, predviđa je mogućnost oduzimanja zlostavljane životinje od vlasnika, kao i izricanje odgovarajuće kazne (novčane) za nezakonite radnje koji ne sadrže obilježja kaznenog djela (čl. 18-19).

²⁸ Švedska je posebno detaljno regulirala pokuse na životinjama, ali i dalje omogućava da se određene divlje životinje drže u cirkusima, što se u mnogim članicama EU napušta pod pritiskom organizacija za zaštitu životinja (Batričević & Stanković, 2015)

Europske unije o zaštiti životinja²⁹ te Zakonu o zaštiti životinja³⁰ (dalje *ZZŽ*) iz 2017. godine koji uređuje odgovornost, obveze i dužnosti fizičkih i pravnih osoba radi zaštite životinja. To uključuje zaštitu njihovog života, zdravlja i dobrobiti; način postupanja s životinjama; nužne uvjete za zaštitu pri njihovu držanju, uzgoju, prijevozu, obavljanju pokusa, klanju i usmrćivanju, držanju u zoološkim vrtovima, u cirkusima, predstavama i natjecanjima, prilikom prodaje kućnih ljubimaca te postupanje s napuštenim i izgubljenim životinjama. Također, hrvatsko zakonodavstvo u području zaštite životinja obuhvaća i niz drugih zakona³¹ i brojnih pravilnika kojima se pobliže određuje zaštita pojedinih skupina životinja, npr. u skloništima, u trgovinama u kojima se prodaju životinje, u zoološkim vrtovima, u klaonicama te prilikom transporta.³² *ZZŽ* primjenjuje se na sve kralježnjake kao i na glavonošce iz razreda Cephalopoda koji se koriste u znanstvene svrhe³³ te izrijekom zabranjuje sljedeća postupanja s životinjama: 1) usmrćivanje, nanošenje boli, patnje i ozljeda te namjerno izlaganje strahu i bolestima; 2) povećavanje agresivnosti pri uzgoju životinja selekcijom ili drugim metodama; 3) huškanje životinja na druge životinje ili čovjeka ili obučavanje na agresivnost; 4) obučavanje životinja za borbe, organiziranje borbe životinja, osim tradicionalnih natjecanja bikova; 5) prisiljavanje životinje na ponašanje koje kod njih izaziva bol, patnju, ozljede ili strah; 6) uzgajanje životinja u svrhu proizvodnje krzna i 7) ograničavanje kretanja životinja na način koji im uzrokuje bol, patnju, ozljede ili strah (čl. 5.). Prema čl. 7. osoba koja ozlijedi životinju mora toj životinji pružiti pomoć ili osigurati da joj druga osoba pomogne. Svi operacijski i zootehnički zahvati na životinjama moraju se obavljati uz primjenu anestezije ili analgezije (čl. 8.), propisani su uvjeti za usmrćivanje životinja (čl. 10. i 11.) te je zabranjeno prevoziti životinje tako da im se uzrokuje bol, patnja, ozljede ili smrt koje je moguće izbjeći. *ZZŽ* sadrži i odredbe o zaštiti divljih životinja, kućnih ljubimaca, životinja koje se koriste u znanstvene svrhe te onih koje se drže u zoološkim vrtovima, kao i zaštiti životinja koje se koriste u cirkuskim predstavama, za filmska i televizijska

²⁹ Narodne novine, 125/13, 14/14, 92/14, 32/19

³⁰ Narodne novine, 102/17, 32/19

³¹ Zakon o zaštiti prirode (Narodne novine, 80/13, 15/18, 14/19, 127/19), Zakon o morskome ribarstvu (Narodne novine, 62/17, 130/17, 14/19), Zakon o poljoprivredi (Narodne novine, 118/18, 42/20, 127/20, 52/21) i Zakon o lovstvu (Narodne novine, 99/18, 32/19, 32/20).

³² Pravilnik o uvjetima kojima moraju udovoljavati skloništa za životinje (Narodne novine, 99/19 i 8/21); Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji (Narodne novine, 56/09); Pravilnik o lovostaju (Narodne novine, 67/10, 87/10, 97/13 i 44/17) i Pravilnik o označavanju pasa (Narodne novine, 72/2010).

³³ *ZZŠ* se ne primjenjuje na gospodarenje lovištem i divljači kao ni na ribolov.

ska snimanja, izložbe, smotre, natjecanja, predstave i u druge svrhe s ciljem predstavljanja životinja. Zabranjeno je držanje životinja u cirkusima te njihovo korištenje u cirkuskim predstavama te je propisana i zaštita napuštenih i izgubljenih životinja kao i zaštita životinja u trgovinama za prodaju kućnih ljubimaca.³⁴ ZZZ je uveo niz pozitivnih novosti među kojima su i zabrane trajnog vezanja pasa, izlaganja životinje nepovoljnim temperaturama i vremenskim uvjetima, davanja hrane ili tvari čije uzimanje uzrokuje bol, patnju, ozljede, strah ili smrt, davanja živih životinja kao nagrade u igrama na sreću, držanja medvjeda i dupina u zatočeništvu, spolnog odnosa sa životinjama, čupanja perja živoj peradi, bacanja petardi na životinje, usmrćivanja pasa i mačaka u svrhu proizvodnje hrane i drugih proizvoda, izlaganje pasa s kupiranim ušima i repovima, osim lovačkih pasa i dr.³⁵ Za sva zabranjena ponašanja propisana je prekršajna odgovornost³⁶ koju je nužno razgraničiti od kažnjavanja za kazneno djelo (Nedić, 2018, str. 83).

3. Kaznenopravna zaštita životinja u Republici Hrvatskoj

3.1. Status životinja u kaznenom pravu – antinomija³⁷ ili ambivalencija³⁸?

Pitanje položaja životinja u području građanskog i kaznenog prava pripada jednom od kontroverznih pitanja teorije i prakse uređenja. Sporni aspekti građanskopravnog uređenja odnosa ljudi i životinja povezani su s pitanjem statusa životinje u zakonu i naknade materijalne i nematerijalne štete u slučajevima ubijanja životinja ili povrede njenog integriteta. U domaćoj i stranoj

³⁴ Članak 59. ZZZ sadrži i odredbe vezane za uvjete držanja domaćih životinja te načina postupanja s ozlijeđenim.

³⁵ Čl. 3. ZZZ-a. Posebno su propisani izuzeci odnosno situacije kada se ponašanje koje je protivno navedenim odredbama ne smatra nezakonitim.

³⁶ Najviša novčana kazna od 100 000 kn za prekršaje propisana je za uzgajanje životinja u svrhu proizvodnje krzna, korištenje nedopuštenih stimulansa i tvari u svrhu bržeg rasta i prirasta životinja te povećanja fizičkih performansi životinja, držanje i postupanje s kućnim ljubimcima na način koji ugrožava zdravlje i sigurnost ljudi posebice djece te životinja, provođenje kirurških zahvata na životinjama tijekom pokusa protivno zakonu, nebrigu za mladunčad vlastitih kućnih ljubimaca i dr (čl. 85. ZZZ).

³⁷ Antinomija je proturječje između dviju ili više pravnih normi ili načela, koje se naročito izražava u povodu praktične primjene tih normi ili načela na jedna konkretan slučaj ili na jednu kategoriju pojedinih slučajeva (Bobbio, 1988, str. 125).

³⁸ Sinonimi za ambivalenciju su: podvojenost, dvojaka vrijednost, unutrašnja podijeljenost.

pravnoj teoriji i praksi još uvijek prevladava stav prema kojemu se životinje smatraju pravnim objektima ili “stvarima”, samo je upitno ima li vlasnik usmrćene životinje pravo na naknadu nematerijalne štete. U hrvatskoj građanskopravnoj teoriji i praksi stvarnog i imovinskog prava uvriježeno je stajalište da je životinja stvar³⁹ i da zakon ne propisuje mogućnost naknade nematerijalne štete, čak i ako se radi o kućnim ljubimcima. To ukazuje da se *de lege lata* životinje smatraju isključivo stvarima (Pichler & Nedić, 2020, str. 74.).⁴⁰ Međutim, u novije vrijeme neki pravni sustavi napustili su ovaj tradicionalni stav da su životinje jednako sposobne biti pravni objekti kao i sve druge stvari (pokretne stvari–*res*).⁴¹ Novije građanskopravne teorijske koncepcije zastupaju stajalište da su životinje pravni subjekti *sui generis* iz čega proizlazi priznavanje njihovog pravnog subjektiviteta. Ukazuje se na specifičnost pravne pozicije životinja koja se ogleda u tome što su one subjekti osobnih prava: prava na život, prava na zdravlje, prava na psihički i fizički integritet, itd. dok s druge strane, različito od ljudi, životinje su i objekti pojedinih imovinskih prava kao npr. prava vlasništva, zakupa i sl. Dakle, životinje ne mogu imati pravnu, poslovnu i deliktnu sposobnost kod imovinskih prava, ali mogu imati pravnu sposobnost za određena neimovinska prava kao što je npr. pravo na život i dr. Ipak, propisi o zaštiti dobrobiti životinja određuju i ograničavaju ta prava čovjeka nad životinjama (Vodinelić, 2014, citirano prema Stojanović, 2016, str. 425). Zaključno, životinja jest objekt prava, ali ne klasični objekt prava poput neke materijalne stvari, ona je živo biće koje ima određena prava koja se odnose na njezin život i tjelesnu cjelovitost (Nedić, 2017, str. 787).

Navedena ambivalencija (ili, ipak antinomija) postoji upravo u području kaznenopravnog statusa životinja. Starija europska zakonodavstva sankci-

³⁹ Čl. 2. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima propisuje da su stvari tjelesni dijelovi prirode, različiti od ljudi, koji služe ljudima za uporabu kao i sve drugo što je zakonom s njima izjednačeno.

⁴⁰ Premda hrvatska sudska praksa životinju uzima kao stvar, točnije, pod određenim uvjetima opasnu stvar, Vrhovni sud Republike Hrvatske navodi da gubitak psa ima subjektivnu vrijednost za vlasnika psa, što se mora uzeti u obzir pri određivanju naknade štete (Pichler & Nedić, 2020).

⁴¹ Njemački građanski zakonik (BGB) u odjeljku §90a navodi da životinje nisu stvari, da je zaštita životinja predviđena posebnim zakonima te da se na životinje odnose odredbe koje se primjenjuju na stvari, osim ako nije drugačije određeno. Što se tiče vlasništva, BGB dalje navodi da vlasnik stvari može, ako to nije u suprotnosti s zakonom ili pravima trećih osoba, raditi sa stvari što želi i isključiti druge iz bilo kakvog utjecaja na tu stvar. Pri izvršavanju svojih ovlasti vlasnik životinje mora se pridržavati posebnih propisa o zaštiti životinja (§ 908 BGB). *Ibid.* str. 73. i Pichler, 2019, str. 69.

onirala su ubijanje životinja izjednačavajući ga s uništenjem ili oštećenjem tuđe pokretne stvari uz ostavljanje vlasniku životinje slobodu da prema njoj postupa po svojoj volji (Batričević, 2011, str. 156). U hrvatskom kaznenom pravu životinje se danas smatraju tuđom pokretnom stvari te mogu biti predmetom svih kaznenih djela kod kojih je objekt djela stvar (krađe, teške krađe, razbojništva i razbojničke krađe, utaje, neovlaštene uporabe tuđe pokretne stvari, oštećenja tuđe stvari i dr.). Tako je sud presudio da optuženik prisvajajući konja koji je odlutao od svog vlasnika i došao u optuženikovu kuću nije počinio kazneno djelo teške krađe nego kazneno djelo utaje.⁴² S obzirom da je optuženik odbjeglog konja kasnije i prodao jednom trgovcu kao svoga, prikazujući mu da prodaje vlastitu stvar, počinio je u stjecađu kaznena djela utaje i prijevare.⁴³

S druge strane, u hrvatskom kaznenom pravu zaštita dobrobiti životinja osigurana je posebnim kaznenim djelima u glavi XX. Kaznenog zakona (dalje KZ) pod nazivom „Kaznena djela protiv okoliša“ kojim djelima se životinje zaštićuju, ali ne kao stvari nego neposredno kao nositelji svih bitnih osobnih prava kao što su pravo na život, na zdravlje i psihički i fizički integritet. Na to primarno ukazuju sljedeća kaznena djela: ubijanje ili mučenje životinja, protuzakoniti lov i ribolov, uništavanje staništa, uništavanje i trgovanje zaštićenim prirodnim vrijednostima, proizvodnja i stavljanje u promet štetnih sredstava za liječenje životinja i dr. Posebno je zanimljiva zaštita životinja kao živog subjekta ili drugog, neljudskog bića u kaznenom djelu nesavjesnog pružanja veterinarske pomoći. To djelo može počiniti samo veterinar ili veterinarski djelatnik koji se pri pružanju pomoći, pregledu, cijepljenju ili liječenju životinje ne pridržava pravila veterinarske struke pa zbog toga nastupi oboljenje, znatno pogoršanje bolesti ili uginuće životinje (čl. 208 KZ-a). Djelo je kažnjivo kaznom zatvora do jedne godine ako je počinjeno s namjerom, ali ne i ako je do nesavjesnog pružanja pomoći došlo zbog nepažnje odnosno nehaja. Ovom inkriminacijom osigurava se kako sama životinja tako i njen vlasnik ili druge osobe od štetnih posljedica postupanja veterinara protivno osnovnim pravilima veterinarske struke. Jedan od rijetkih primjera optuženja za ovo djelo u hrvatskoj sudskoj praksi je presuda kojom se doktor veterinarske medicine oslobađa optužbe „*da bi, svjestan da postupa na način koji odstupa od općeprihvaćenih profesionalnih pravila veterinarske struke i pristajući na to, prilikom obavljanja RTG pregleda mokraćnog sustava psa starog 5 godina, obavio postupak kateterizacije bez sedacije i anestezije, pri čemu je ozlijedio stjenku uretre i mokraćnog mjehura psa, nanijevši mu tako veliku bol i*

⁴² Presuda Županijskog suda u Bjelovaru, Kž-281/96.

⁴³ Novoselec & Bojanić, 2013, str. 359.

patnju, nakon čega je propustio sanirati jatrogenu ozljedu ili ga uputiti u drugu specijalističku ustanovu, što je sve imalo za posljedicu eutanaziju psa, dakle da se kao veterinar pri liječenju životinje nije pridržavao pravila veterinarske struke, pa da je zbog toga nastupilo uginuće životinje.“ Sud je prihvatio da se u konkretnom slučaju nije radilo o stručnoj pogrešci nego o komplikaciji dijagnostičkog zahvata koja se mogla sanirati da je vlasnica psa pristala na operativni zahvat.⁴⁴ Ovaj slučaj ukazuje na tretiranje životinje žrtvom nesavjesnog liječenja jednako kao u slučaju nesavjesnog liječenja ljudi.

Pitanje tretiranja životinja povezano je i sa sporom o tumačenju izraza „od drugoga“ u slučaju isključenja protupravnosti radnje zbog nužne obrane kada postoji napad na životinju. Smatra se da je dopuštena nužna obrana/nužna pomoć radi sprječavanja mučenja ili ubijanja životinje, jer zakonska definicija nužne obrane iz čl. 21. st. 2. KZ ne ograničava krug dobara koja se nužnom obranom mogu štiti. Drugim riječima, istodobni ili izravno predstojeći protupravni napad na životinju kojim se ugrožava njezin život ili zdravlje može se odbijati nužnom obrambenom radnjom. Budući da se tu ponajprije radi o zaštiti života, tjelesne cjelovitosti i zdravlja životinje (zaštićenima ZZŽ i KZ), a ne o zaštiti ljudskih osjećaja (samilosti) prema mučenoj životinji, ispravno je stajalište da životinja može biti „drugi“ (Nedić, 2017, str. 794).⁴⁵

Ambivalencija statusa životinje u hrvatskom kaznenom pravu potvrđuje se i postojanjem idealnog stjecaja dva kaznena djela, ako, primjerice počinitelj ubije životinju bez opravdanog razloga čime istovremeno čini kazneno djelo ubijanja ili mučenja životinje iz čl. 205. KZ i kazneno djelo oštećenja tuđe stvari iz čl. 235. KZ.⁴⁶ U tom slučaju neće postojati prividni ili nepravni stjecaj, jer se zabranom ubijanja ili mučenja životinje ne štiti i tuđe vlasništvo nad životinjom (Novoselec, 2004).

Dalje, ovakav status prema kojemu je životinja istovremeno, i stvar, ali i subjekt osobnih prava otvara pitanje može li se životinja smatrati žrtvom i/ili oštećenikom koji imaju pravnu zaštitu i prava u kaznenom pravosuđu. Definicija žrtve kaznenog djela u većini država zahtijeva da je žrtva osoba odnosno ljudsko biće, pa tako čl. 87. st. 25. KZ određuje da je to fizička

⁴⁴ Presuda Općinskog suda u Splitu, br. K-37/2018-37 od 24. ožujka 2021.

⁴⁵ O pravnim dobrima protiv kojih mora biti upravljen napad Novoselec & Martinović, 2019, str. 118.

⁴⁶ „Tko ošteti, uništi, izobličiti ili učini neuporabljivom tuđu stvar, kaznit će se kaznom zatvora do dvije godine (st.1.). Ako je djelo počinjeno iz niskih pobuda ili je njime prouzročena znatna šteta, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina (st. 3.).

osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Istovremeno, prema čl. 202. st. 12. Zakona o kaznenom postupku oštećenik je žrtva kaznenog djela kao i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno koje sudjeluju u svojstvu oštećenika u postupku. Jasno je da obje definicije isključuje počinitelja kaznenog djela kao i da u slučaju povrede životinje žrtva/oštećenik može biti samo njezin vlasnik/posjednik koji je pretrpio duševne posljedice i/ili imovinsku štetu. Međutim, u teoriji je postavljeno pitanje, posebno zbog vrlo čestih slučajeva da je vlasnik/posjednik životinje ujedno i počinitelj djela (što zlostavljanje i okrutnost prema životinjama dovodi u sličnost s obiteljskim nasiljem), može li se pojam žrtve proširiti i na druga bića kao što su životinje (koje u tim slučajevima nemaju ni posebnog skrbnika ili pravnog zastupnika). Nije nova ideja da se i ostali subjekti osim ljudi mogu smatrati žrtvama kaznenog djela, jer su i pravne osobe (tvrtke, korporacije, udruge i drugi subjekti) već definirane kao žrtve. Stoga, *de lege ferenda* uključivanje životinja u pojam žrtve zločina bi bio prirodni napredak u razvoju njihove zaštite (Ireland Moore, 2005, str. 97).

3.2. Kazneno djelo ubijanja ili mučenja životinja

Temeljni oblik kaznenog djela ubijanja ili mučenja životinja iz čl. 205. st. 1. KZ-a čini osoba koja usmrti životinju bez opravdanog razloga ili je teško zlostavlja, nanosi joj nepotrebne boli ili je izlaže nepotrebним patnjama.⁴⁷ Teži oblik ovog djela postoji ako je djelo počinjeno iz koristoljublja (kvalificirajući motiv npr. radi dobivanja oklade ili drugog pribavljanja imovinske koristi, što je najčešće pri organiziranju borbi životinja)⁴⁸ dok je lakši oblik ako je iz nehaja uskratrom hrane ili vode ili na drugi način životinja kroz dulje vrijeme izložena tegobnom stanju (st. 3.).⁴⁹ Za ovo djelo propisano je obvezno oduzimanje životinje (st. 4.).⁵⁰

⁴⁷ Propisana je kazna zatvora do jedne godine.

⁴⁸ Propisana je kazna zatvora do dvije godine.

⁴⁹ Propisana je kazna zatvora do šest mjeseci.

⁵⁰ Sud mora oduzeti životinju koja je bila mučena ili zlostavljana kada je počinitelj djela vlasnik životinje čime je spriječena situacija koja se ranije događala da se zlostavljana životinja nakon oporavka vraćala zlostavljaču (Spretnjak, 2018, str. 8).

3.2.1. Počinitelj

Djelo može počinuti svatko (*delictum communium*), neovisno o vlasništvu ili posjedu nad životinjom, znači i vlasnik i posjednik životinje, ali i stručne osobe kada to čine protivno propisima. U obzir dolazi i odgovornost pravnih osoba (Nedić, 2018, str. 84), jer sukladno Direktivi 2008/99/EZ o zaštiti okoliša putem kaznenog prava pravne osobe odgovaraju za kaznena djela ako je ta djela počinila u njihovu korist bilo koja osoba koja ima vodeći položaj unutar pravne osobe, bilo da djeluje samostalno ili kao dio tijela pravne osobe, na temelju: punomoći za zastupanje pravne osobe; ovlaštenja za donošenje odluka u ime pravne osobe ili ovlaštenja za obavljanje nadzora unutar pravne osobe. Također, pravne osobe mogu odgovarati ako je zbog nedostatka nadzora ili kontrole od strane tih osoba omogućeno da osoba, koja je podređena pravnoj osobi, počinu kazneno djelo u korist te pravne osobe. Pritom, odgovornost pravnih osoba ne isključuje kaznene postupke protiv fizičkih osoba koje su počinitelji, poticatelji ili sudionici u kaznenim djelima kojima se zaštićuju životinje.

3.2.2. Objekt radnje

S obzirom da izrijekom nije određeno koje sve životinje mogu biti objekti radnje ovog djela, zaključujemo da je kažnjivo ubijanje ili mučenje bilo koje životinje, što je u skladu s načelom jednakosti svih živih bića. Međutim, većina pravnih sustava, prihvaćajući specistički pristup, pruža zaštitu isključivo životinjama za koje je znanstveno utvrđeno da mogu osjećati ozljede ili mučenja odnosno bol, patnju, strah i stres. Stoga se pojam životinje ograničava prema Uredbi Vijeća (EZ) br. 1099/2009 od 24. rujna 2009. o zaštiti životinja u trenutku usmrćivanja⁵¹ i prema ZZŽ odnosi se na sve kralježnjake (Vertebrata/Craniata), osim gmazova i vodozemaca.

3.2.3. Radnja počinjenja

Od svih zabranjenih postupaka najteže je životinje ubijati, nanositi im bol, patnju i ozljede te ih namjerno izlagati strahu. Sukladno Uredbi (EZ) br. 1099/2009 te po uzoru na europska zakonodavstva (austrijsko i njemačko) inkriminirano je neopravdano ubijanje životinja odnosno njihovo usmrćenje bez opravdanog razloga. Prema Direktivi Vijeća 93/119/EZ od 22. prosinca

⁵¹ L 303/1, 18. 11. 2009. dalje: Uredba (EZ) br. 1099/2009.

1993. o zaštiti životinja u trenutku klanja ili usmrćivanja⁵² dopušteno usmrćivanje je postupak koji se obavlja odobrenim sredstvima i metodama i na propisani način da se životinjama prouzroči najmanja moguća bol, patnja i strah. Usmrćenja životinja svakodnevna su i u najvećem broju slučajeva zakonita, jer je propisano pod kojim se uvjetima ono može provesti, što ne isključuje mogućnost da se pojavi i neki drugi opravdani razlog usmrćenja koji nije propisan, a mogao bi isključiti kažnjivost.

Radnja usmrćenja mora biti protupravna, što znači da će ovo djelo postojati samo onda kada je neko od navedenih ponašanja izvršeno protivno propisima kojima je uređeno koje se životinje, na koji način i pod kojim uvjetima mogu usmrtniti. U slučajevima u kojima su životinje opasne za ljude tj. mogu im nanijeti ozbiljne ozljede ili prenositi smrtonosne bolesti, može se ukazati nužnim usmrtniti opasne životinje pod takvim okolnostima da usmrćivanje zbog hitnosti ne može biti izvedeno pod najboljim uvjetima za dobrobit životinja. Načelno, usmrćivanje životinja može se provesti zakonito ili iz opravdanih razloga u dosta slučajeva, primjerice ako životinja boluje od neizlječive bolesti ili je životinja dostigla visoku starost te joj otkazuju osnovne životne funkcije.⁵³ Mnogi su postupci usmrćivanja za životinje bolni, pa Uredba (EZ) br. 1099/2009 nalaže omamljivanje koje je nužno kako bi potaknulo umanjenje svijesti i osjetljivosti prije ili u isto vrijeme kada se životinje usmrćuju.⁵⁴ Potrebno je naglasiti činjenicu da je propisana obveza vlasnika da bez odgađanja osigura usmrćenje životinje koja trpi jaku i neotklonjivu bol, što ukazuje na obvezu eutanazije životinje ili usmrćivanje iz nužde ozlijeđene životinje.⁵⁵ Dalje, depopulacija je postupak usmrćivanja životinja radi javnog zdravlja, zdravlja životinja, dobrobiti životinja ili zbog zaštite okoliša.⁵⁶ Europ-

⁵² SL L 340, 31.12.1993., str. 21.

⁵³ To su i slučajevi ako bi liječenje životinja bilo dugotrajno i povezano s patnjama, a ishod liječenja neizvjestan, ako je usmrćivanje neophodno zbog provođenja mjera za kontrolu bolesti, ako se usmrćivanje provodi u svrhu suzbijanja štetnika, ako je životinja koja se drži i uzgaja u svrhu proizvodnje bolesna ili ozlijeđena, a nije ju moguće zaklati ili usmrtniti pod nadzorom veterinara, ako životinja trpi jaku i neotklonjivu bol, ako je razlog dobrobit životinje i dr. (čl. 11. ZZŽ).

⁵⁴ Uredba se ne primjenjuje ako se životinje usmrćuju tijekom znanstvenih pokusa koji se provode pod nadzorom nadležnog tijela, tijekom lova ili sportsko-rekreacijskog ribolova i tijekom kulturnih ili sportskih događaja te na perad, kuniće i zečeve koje je vlasnik usmrtno za svoju osobnu potrošnju u kućanstvu.

⁵⁵ Čl. 11. st. 5. ZZŽ.

⁵⁶ O usmrćivanju odlučuje vlasnik životinje na temelju mišljenja doktora veterinarske medicine, dok u ostalim slučajevima (ako je opasna za okolinu, zbog javnog zdravlja i zaštite okoliša) odlučuje veterinarski inspektor (čl. 11. st. 2. ZZŽ).

ska konvencija o zaštiti kućnih ljubimaca propisuje da kućnog ljubimca⁵⁷ može ubiti isključivo veterinar ili stručno osposobljen veterinarski tehničar pod nadzorom veterinara, iznimno ako se radi o hitnim slučajevima kada je nužno okončati patnju životinje, a veterinarska pomoć nije brzo dostupna. ZZZ u čl. 11. st. 4. određuje u kojim iznimnim slučajevima usmrćivanje ne mora izvršiti ovlaštena stručna osoba.⁵⁸ Ovim se zakonskim rješenjem praktično razgraničava slučaj kada će ubijanje životinje predstavljati kazneno djelo od slučaja u kojemu će protupravnost usmrćenja biti isključena. Dakle, kada će radnja usmrćivanja životinje biti poduzeta bez opravdanog razloga određeno je u ZZZ-a, pa je čl. 205. KZ-a tzv. blanketna norma.

Inkriminacija iz čl. 205. KZ-a obuhvaća široki krug nedozvoljenih ponašanja te je biće djela ostvareno zlostavljanjem samo ako je u konkretnom slučaju određenim činjenjem ili nečinjenjem prouzročena posljedica koja se sastoji u smrti ili patnji životinje.⁵⁹ Sudska praksa je prihvatila stav da se djelo može počinuti i nečinjenjem, pa je tako presudom Općinskog suda u Vukovaru uvjetnom kaznom osuđen vlasnik i posjednik kućnog ljubimca psa L.J. koji je bio svjestan da je dužan zaštititi i skrbiti se o dobrobiti životinje te znajući da I. okrivljenik D.J. dolazi usmrtiti životinju, pristao na takvo nedopušteno postupanje ne poduzevši ništa da ga spriječi. Dakle, I. okrivljenik je usmrtio životinju bez opravdanog razloga činjenjem (pucanjem iz vatrenog oružja) dok je vlasnik psa počinio isto kazneno djelo nečinjenjem, jer nije spriječio nastupanje posljedice na što je bio pravno obvezan.

Zlostavljanje (*animal abuse*) se definira kao ponašanje kojim se namjerno uzrokuje nepotrebna bol, patnja i/ili smrt životinje. Okrutnost prema životinjama (*animal cruelty*) predstavlja uži pojam od zlostavljanja i obuhvaća drastičnija i uočljivija ponašanja nego što su uobičajeni slučajevi zlostavljanja koji se uglavnom odnose na zanemarivanje životinja (Batričević, 2011, str. 147). Ispunjenje “kriterija patnje” ne odnosi se samo na ozljede ili ranjavanje nego i na prouzročenje životinji psihičkog bola u obliku mučenja, izazivanja straha i stresa. Odrednica važna za pojam mučenja životinja je svijest životinje koja predstavlja njezinu sposobnost da osjeća emocije i kontrolira voljne pokrete te osjetljivost životinje kao njezina sposobnost da osjeća bol.

⁵⁷ Pojam kućnih ljubimaca obuhvaća životinje koje čovjek drži zbog društva, zaštite i pomoći ili zbog zanimanja za te životinje (čl. 4. st. 1. toč. 10. ZZZ).

⁵⁸ U slučaju usmrćivanja životinja koje se uzgajaju i drže u svrhu proizvodnje, usmrćivanja životinja u svrhu obrazovanja, izvođenja pokusa te u svrhu proizvodnje bioloških pripravaka, suzbijanja štetnika, te usmrćivanja kada je neophodno bez odgađanja usmrtiti životinju koja trpi jaku i neotklonjivu bol.

⁵⁹ Presuda Općinskog suda u Vukovaru, br. 10-K-402/15 od 28. prosinca 2017.

Različiti su načini na koje čovjek može zlostavljati odnosno mučiti životinje, ali nekoliko najtipičnijih oblika je: fizičko zlostavljanje, psihičko ili emotivno zlostavljanje, zanemarivanje životinja, seksualno zlostavljanje, patološko skupljanje životinja, borbe životinja i napuštanje životinja. Fizičko zlostavljanje životinje predstavlja povredu njene fizičke cjelovitosti oštećenjem tkiva i organa, a kao primjeri najuočljivijeg oblika su batinanje, bičevanje, odsijecanje osjetljivih dijelova tijela živim životinjama, prisiljavanje na rad ili obuku koji prelaze izdržljivost životinje, izlaganje životinje nepovoljnim temperaturnama i vremenskim uvjetima ili nedostatku kisika, prisiljavanje životinja na ponašanje koje kod njih izaziva bol, patnju, ozljede ili strah i sl. (Batričević, 2011, str. 149). Primjer teškog zlostavljanja sadržan je u činjeničnom opisu presude Općinskog suda u Vukovaru kojom je uvjetnom osudom osuđen optuženik da je manjeg psa žuto smeđe boje, starog oko sedam mjeseci, vukao vezanog za lanac po tlu, više puta udario po tijelu nogama i rukama, uhvatio za lanac i podigao ga od tla te ga ponovno udario od tla te nastavio vući po tlu, nanijevši mu pri tome ozljede.⁶⁰

Psihičko ili emotivno zlostavljanje životinje predstavlja povredu njezine psihičke cjelovitosti koje izaziva poremećaje u ponašanju životinje. Sastoji se u onemogućavanju životinji da zadovolji svoje osnovne potrebe u ponašanju, da iskoristi prostor za odmor i zaklon, razjarivanju životinje primjenom fizičke sile ili drugim životinjama ili nadražajima koji toj životinji nisu svojstveni, nanošenju straha,⁶¹ patnje i prouzročenju osjećaja nesigurnosti kod životinje, korištenju tehničkih uređaja, pomoćnih sredstava ili naprava kojima se

⁶⁰ Presuda Općinskog suda u Vukovaru, broj 13 K-35/2017-5 od 30. studenog 2017. Presudom istoga suda uvjetna osuda izrečena je i optuženiku koji je „bez povoda i opravdanog razloga, u cilju da životinjama u vlasništvu njegove kćerke nanese bol i ozljede, najprije nogom udario žensko štene starosti 3,5 mjeseca, a potom ga zajedno s muškim štenetom, bacio preko ograde na ulicu, nanijevši im tjelesne ozljede, a ženskom štenetu prijelom zadnje desne noge, dakle, životinjama nanio nepotrebne boli“ Sud je obrazložio boli i uzeo kao otegotne okolnosti da se radi o psićima-štencima koji se tek nalaze u rastu i razvoju, da im je nanio i fizičke i psihičke patnje u obliku hromosti, frakture potkoljenice, povraćanja, uznemirenosti, prestrašenosti (Općinski sud u Vukovaru, broj K-137/2018-12 od 18. veljače 2020.).

⁶¹ Primjer nanošenja psihičkih boli i straha je odluka švedskog pravosuđa u slučaju optuženika koji je u namjeri da se osveti vlasnici konja, jurio ga vozilom s bučnim motorom, držeći cijelo vrijeme mali razmak između konja i vozila, a što je kod konja izazvalo paniku, uslijed čega je on maksimalnom brzinom galopirao bježeći od vozila. Prema nalazima veterinarara, konj je u konkretnom slučaju pretrpio strah i stres uslijed nezakonitog i neopravdanog progona. Optuženik je proglašen krivim za kazneno djelo okrutnosti prema životinjama, iako konju u konkretnom slučaju nisu bile nanesene tjelesne ozljede. (Batričević, 2012).

u obliku kazne utječe na ponašanje životinje, uključujući bodljikave ogrlice ili sredstva za dresuru uz uporabu električne struje ili kemijskih tvari, huškanju životinje na druge životinje ili čovjeka ili dresiranju na agresivnost te sprječavanju životinje da uspostavi socijalne kontakte s životinjama iste vrste (Batričević & Batanjski, 2014, str. 66).⁶²

Zanemarivanje životinja najčešće se javlja kao oblik njihovog fizičkog zlostavljanja ili zanemarivanja brige za njihovo zdravlje, smještaj, ishranu i njegu te uzgajanje životinja na način da trpe bol, patnju i strah. Ovaj oblik zlostavljanja životinja čini vlasnik ili onaj tko drži životinju, a sastoji se u propuštanju da se životinji osigura hrana, voda, smještaj, veterinarska njega i sl. uslijed čega može doći do pogoršanja zdravstvenog stanja, pa čak i smrti životinje. Često se, posebice u slučaju patološkog skupljanja životinja, pojavljuje zlostavljanje koje je kombinacija aktivnih radnji (činjenja u vidu skupljanja životinja i oduzimanja životinjama slobode kretanja vezivanjem, zatvaranjem ili na drugi način) i pasivnih radnji (nečinjenja ili propuštanja da se o njima vodi briga na odgovarajući način).

Seksualno zlostavljanje životinja (bestijalnost, sodomija) obuhvaća različita ponašanja, od dodirivanja ili taktalnog stimuliranja genitalnih organa životinja do seksualnog odnosa s životinjom i nasilnog seksualnog iskorištavanja životinje (zoosadizam, zoofilija).⁶³ Drugim riječima, bilo koji oblik seksualnog kontakta s životinjom, bez obzira na to je li ona tom prilikom ozlijeđena odnosno usmrćena, smatra se ovim oblikom zlostavljanja (Batričević, 2011). Najeklatantniji primjer ovog zlostavljanja sadržan je u presudi Općinskog kaznenog suda u Zagrebu kojom je 2021. godine osuđen bezuvjetnom kaznom zatvora u trajanju od jedne godine vlasnik psa „jer je u razdoblju od 2009. do rujna 2015. godine, s ciljem zadovoljavanja svog spolnog nagona te pristajući

⁶² Poseban oblik zlostavljanja predstavlja patološko skupljanje ili gomilanje životinja (*animal hoarding*, kolekcioniranje ili hordašenje) kao posjedovanje velikog broja životinja i njihovo prinudno držanje u krajnje napučenom prostoru uz propuštanje da im se osigura odgovarajuća prehrana i veterinarska njega. Najčešće se radi o držanju velikog broja pasa ili mačaka u malim kavezima, pri čemu im se ograničava kretanje. Dolazi do zanemarivanja, zlostavljanja, obolijevanja ili pogoršanja zdravstvenog stanja i smrti većeg broja životinja te su podvrgnute i emocionalnom odnosno psihičkom zlostavljanju uslijed čega dolazi do poremećaja u njihovom ponašanju.

⁶³ Zoofilija je oblik parafilije u kojoj počinitelj dobiva seksualno zadovoljstvo u seksu sa životinjama te većina država ima zakone protiv ove pojave. Zoofilija postoji u mnogim varijacijama te ne postoji jednoglasnost među raznim klasifikacijama. (Aggrawal, 2011).

da psu nanese bespotrebne boli i patnje, seksualno općio sa svojim psom, ženkom pasmine rhodesian ridgeback, nanoseći joj bol i trajne povrede tijela te izlažući je patnji i strahu te ustezanjem vode i hrane kod navedene kuje proizvodio umjetne reflekse kako bi ova dozvoljavala radnje fizičkog maltretiranja, na koji način je kod navedenog psa izazvao bezrazložnu bol i patnju, dakle, životinju teško zlostavljao te joj nanio nepotrebne boli i izlagao je nepotrebim patnjama“.⁶⁴

Radnja najčešća motivirana koristoljubljem, a koja ubijanje ili mučenje životinja čini težim oblikom djela, je organiziranje borbi životinja ili borbi životinja i ljudi. Sama borba životinja ili životinja i ljudi uključuje nanošenje životinjama nepotrebno bola, patnje, straha i stresa te već njihovo pripremanje za borbu ima značajke zlostavljanja. Povećavanje njihove sposobnosti, izdržljivosti, agresivnosti i borbenosti često podrazumijeva i podvrgavanje životinja djelovanju određenih supstanci poput steroida i drugih štetnih tvari kao i povećavanje agresivnosti životinja selekcijom ili drugim metodama. Trening pasa za borbu često uključuje i njihovo huškanje i puštanje na drugu životinju koja služi kao „živi mamac“ te zlostavljanje postoji i u odnosu na tu drugu životinju koja također trpi nepotrebnu bol, patnju, strah i stres, a često bude i tjelesno ozlijeđena ili ubijena.⁶⁵

Radnja počinjenja lakšeg oblika kaznenog djela ubijanja ili mučenja životinja je nehajna uskrata hrane ili vode ili je životinja na drugi način kroz dulje vrijeme izložena tegobnom stanju.⁶⁶ Ta je radnja u literaturi opisana kao napuštanje životinje od strane posjednika koji napusti domaću životinju, kućnog ljubimca ili uzgojenu divlju životinju i druge životinje koje drži pod svojim nadzorom. Riječ je o posebnom obliku zlostavljanja životinje, jer onaj tko je odgovoran za brigu o njezinom životu, zdravlju i dobrobiti, uskraćuje joj smještaj, hranu, njegu i zdravstvenu zaštitu. Do tada zbrinuta životinja iz nehaja se ostavlja bez osnovnih životnih uvjeta odnosno izlaže gladi, žeđi, bolu, patnji, strahu, stresu i potencijalnim opasnostima u obliku napada od strane drugih životinja ili ljudi.

⁶⁴ Presuda Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, br. 8. K-389/17-141 od 13. rujna 2021.

⁶⁵ Save me – Dada | Srbija (wordpress.com). O pitanju možemo li tradicijom opravdati iskorištavanje životinja npr. u borbi pasa, bikova, pijetlova i drugim aktivnostima koje se nazivaju i sportom šire Ćurko, 2020.

⁶⁶ Smatra se da je to i držanje pasa na lancu, jer dovodi u opasnost njihovu fizičku i psihičku dobrobit, ali i ugrožava druge ljude onemogućavanjem socijalizacije psa čime se povećava vjerojatnost agresivnoga ponašanja kod pasa (Martinić, 2021, str. 36).

Hrvatska sudska praksa prihvaća da je za postojanje odgovornosti dovoljno i jednokratno mučenje životinje. Tako je djelo počinio počinitelj koji je psa obitelji s kojom je bio u svađi kliještima za žicu isjekao po vratu i ostavio da krvari, pa je pas nakon dva dana uginuo u mukama.⁶⁷ Česti su slučajevi ubijanja ili mučenja životinja u tzv. lovnom turizmu u kojima je došlo do smrti lovačkih pasa koji su prevoženi u neuvjetnim kavezima i kutijama bez zraka, vode i hrane.

3.2.4. Krivnja

S obzirom da je kazneno djelo ubijanja ili mučenja životinja najčešće motivirano izivljavanjem počinitelja koji postupa s namjerom, u teoriji postoje dvojbe može li djelo biti počinjeno samo s izravnom ili i s neizravnom namjerom. Nije prihvatljivo stajalište da djelo mora biti počinjeno samo s izravnom namjerom, jer se može zamisliti situaciju u kojoj je netko svjestan da svojom radnjom može bez opravdanog razloga usmrtiti životinju ili joj nanijeti nepotrebne boli ili je izložiti nepotrebnim patnjama ili je zlostavljati pa unatoč tome na to pristaje (Pavlović, 2015, str. 919). U praksi će se uglavnom pojavljivati izravna namjera, ali time nije isključena ni mogućnost počiniteljeva postupanja s neizravnom namjerom (Nedić, 2017, str. 781).

Dakle, kaznenim djelom ubijanja ili mučenja životinja kažnjava se ubijanje, nanošenje boli, patnje, ozljeda i izlaganje strahu životinje radi počiniteljevog vlastitog izivljavanja. Ako ovaj motiv izivljavanja ne postoji, radit će se o prekršaju iz ZZZ-a. Drugim riječima, postojanje kaznenog djela podrazumijeva usmrćivanje kao bilo koji namjerno potaknuti postupak koji dovodi do smrti životinje ili patnje jačeg intenziteta, a to je počinjeno bez racionalnog razloga i opravdanog cilja.⁶⁸

Odgovornost i kažnjivost za nehaj proširena je na sve radnje kojima se životinja izlaže tegobnom stanju kroz dulje vrijeme, a ne samo one počinjene za vrijeme prijevoza. Stoga za kratkotrajno izlaganje životinje tegobnom stanju za vrijeme prijevoza iz nehaja odgovara se prekršajno. Primjer bi bio slučaj koji pokazuje kako se, unatoč zakonu koji je detaljno propisao uvjete za pri-

⁶⁷ Presuda Županijskog suda u Osijeku, Kž-329/02, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1, 2004, str. 283.

⁶⁸ Županijski sud u Varaždinu u odluci br. Kž-70/12 od 8. veljače 2012. smatra da je nužno da se radi o teškom zlostavljanju životinje ili izlaganju nepotrebnim mukama ili patnjama radi izivljavanja ili nanošenja nepotrebnih boli životinji.

jevoz životinja,⁶⁹ ipak krše postavljeni uvjeti. U srpnju 2021. godine obavljen je prijevoz tigra trajektom Jadrolinije u neodgovarajućim uvjetima. Prijevoz tigra nije bio prijavljen prijevozniku, a kako je prijavljen samo osobni automobil s prikolicom, zaposlenici Jadrolinije nisu bili dužni pregledati prikolicu te je prijevoz životinje obavljen u neodgovarajućim uvjetima u malom kavezu na visokoj temperaturi i bez odgovarajuće skrbi za vrijeme puta. Stoga je slučaj prijavljen državnom inspektoratu.⁷⁰

U vezi s elementima krivnje, zanimljiv je slučaj sinjskih lovaca koji su ostvarili sva obilježja kaznenog djela mučenja životinja izlaganjem pijetlova gađanju iz lovačkih pušaka dok su se preplašeni pijetlovi uzalud pokušavali otrgnuti s konopca. Viši sud je potvrdio presudu prvostupanjskog suda uz obrazloženje da se mučenje životinja ne može opravdati narodnim običajem koji ne isključuju kazneno djelo ni odgovornost okrivljenika.⁷¹ Međutim, ispravno bi bilo stajalište da se radilo o nepostojanja svijesti o protupravnosti kao elementu krivnje odnosno o zabludi o protupravnosti koja utječe na krivnju počinitelja, ili je isključuje ili može ublažiti kaznu (Novoselec, 2007, str. 1031).

4. Istraživanje o stavovima opće populacije u RH o zaštiti životinja

Za potrebe rada provedeno je i istraživanje o stavovima opće populacije o kažnjavanju zlostavljanja životinja i okrutnosti prema životinjama kao zločinu i društvenom problemu.⁷² Istraživanje je provedeno u razdoblju od 7. srpnja 2021. godine do 24. kolovoza 2021. godine korištenjem mrežnog anketnog upitnika putem različitih društvenih mreža. Anonimni anketni upitnik je ispunilo 636 punoljetnih ispitanika. Upitnik je sadržavao i vinjetu s hipotetskom situacijom nailaženja na životinju zaključanu u automobilu. Za ispiti-

⁶⁹ Prijevozna sredstva moraju se konstruirati, izraditi, održavati i njima se mora upravljati tako da se izbjegne ozljeđivanje i patnja životinja, a tijekom putovanja u prijevoznim sredstvima treba biti osigurano primjereno prozračivanje te se životinje moraju zaštititi od nepovoljnih vremenskih utjecaja, a životinje trebaju biti u mogućnosti leći, ležati i ustati (čl. 12. ZZŽ).

⁷⁰ Tigar u trajektu, dostupno na <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/tigar-se-u-jednom-danu-dva-puta-vozio-trajektom-i-nikom-nije-bilo-nista-cudno-slucaj-je-preuzeo-drzavni-inspektorat-20210713>

⁷¹ Presuda Županijskog suda u Splitu, br. Kž-372/07 od 12. rujna 2007. kojom je potvrđena presuda Općinskog suda u Sinju, br. K-118/06.

⁷² Ciljevi istraživanja utvrđivali su se s obzirom na sljedeće varijable: spol, status vlasnika kućnog ljubimca, status volontera u udruzi za životinje, status roditelja djece i status vlasnika domaćih životinja.

vanje stavova o kažnjavanju zlostavljanja životinja i okrutnosti prema životinjama korištene su skale *Punitive Attitudes toward Acts of Violence against Animals* i *Concern about Animal Cruelty and Abuse*. preuzete iz radova Brief Measures of the Animal Attitude Scale (Herzog, Grayson & McCord, 2015) i Moral disengagement and attitudes about violence toward animals (Vollum, Longmire & Buffington-Vollum, 2004).⁷³

U istraživanju su sudjelovali punoljetni građani čiji je raspon godina bio od 18 do 89 godina (prosječna je dob bila 36.14 godina). Uzorak je obuhvatio oba spola, različite dobi i stupnjeva obrazovanja te su ispitanici bili iz različitih naselja prema broju stanovnika. Uzorak čine 532 žene (83.6%), i 104 muškarca (16.4%). Najveći broj ispitanika završio je diplomski studij (45%), preddiplomski studij završilo je njih 19%, 28,9% ispitanika završilo je srednju školu, dok ih je 48 završilo poslijediplomski studij (5.7%). Najveći broj ispitanika, 39,9% je iz mjesta s brojem stanovnika većim od 100 000, a od ukupnog broja ispitanika 67,8% ih nema djecu, 80% ih ima kućnog ljubimca te njih 93.4% ne uzgaja domaće životinje. Lovom se bavi ili se ranije bavilo svega 14 ispitanika te najveći broj ispitanika, 73,0%, trenutno ne volontira u udrugama koje se bave zaštitom životinja i ne bavi se nekim oblikom aktivizma vezanim uz prava životinja.

4.1. Analiza rezultata istraživanja⁷⁴

Kod ispitivanja stavova o kažnjavanju zlostavljanja životinja i okrutnosti prema životinjama za tvrdnju „ubijanje zaštićene vrste iz zabave“ 80,5% ispitanika je kao primjerenu kaznu odabralo kaznu zatvora. Za „šamaranje ljubimca“ 13,7% ispitanika izabralo bi kao odgovarajuću kaznu kaznu zatvora, 10,4% ih smatra da za to uopće ne treba kažnjavati, dok je 34,1% ispitanika odabralo novčanu kaznu kao primjerenu. Od ukupnog broja ispitanika 34,4% smatra da je mjera psihosocijalnog liječenja odgovarajuća mjera za „udaranje ljubimca nogom“ dok 77.5% ispitanika smatra da je kazna zatvora odgovarajuća kazna za „spolno zlostavljanje životinje“. S obzirom na spol, status vlasnika kućnog ljubimca i status volontera u udruzi za životinje, istraživanje pokazuje da žene u prosjeku biraju strože kazne kad su u pitanju zlostavlja-

⁷³ Nužno je upozoriti na određena ograničenja istraživanja provedenih putem online upitnika, jer ispitanici, ponekad iz nepažnje ili namjerno, daju društveno prihvatljivije odgovore te se ne može sa sigurnošću utvrditi da su ispitanici potpuno iskreno odgovarali. Također, zbog nemogućnosti direktne komunikacije s ispitanicima, nije moguće ako za to postoji potreba, detaljnije objasniti neka pitanja.

⁷⁴ Za obradu podataka korišten je statistički program IBM SPSS Statistics.

nje i okrutnost prema životinjama, jednako kao i ispitanici koji imaju kućne ljubimce dok se volontiranje u udrugama za zaštitu životinja ne pokazuje statistički značajnim. Dakle, obradom podataka potvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u stavovima ispitanika o kažnjavanju zlostavljanja životinja i okrutnosti prema životinjama s obzirom na spol i status vlasnika kućnog ljubimca, ali ne i s obzirom na status volontera u udruzi za životinje.

Istraživanje pokazuje da se s tvrdnjom „namjerno i zlonamjerno mučenje ili ubijanje životinje trebali bi biti kazneno djelo“ u potpunosti slaže čak 86.3% ispitanika, a s tvrdnjom „namjerno zanemarivanje životinje trebalo bi biti kazneno djelo“ u potpunosti se slaže 80,3 % ispitanika. Žene su u prosjeku više sklone gledati na različite vrste okrutnosti prema životinjama kao na kaznena djela jednake važnosti kao i kaznena djela prema ljudima. Isto misle i ispitanici koji imaju kućne ljubimce te, također i ispitanici koji volontiraju u udrugama koje se bave zaštitom životinja.⁷⁵

Na opisanu situaciju nailaženja na životinju zaključanu u automobilu na visokoj temperaturi najviše ispitanika, njih 50,5%, pozvalo bi policiju, jer bi razbijanjem prozora na automobilu počinili kazneno djelo oštećenja tuđe stvari. Od ukupnog broja ispitanika, 31,8% razbilo bi prozor automobila i spasilo životinju dok bi 10,8% ispitanika pozvalo vatrogasce. Najmanje ispitanika, 6, ne bi učinilo ništa, a u navedenoj situaciji žene bi u prosjeku češće reagirale od muškaraca kao i oni ispitanici koji imaju kućne ljubimce. S obzirom da se radi o laičkoj javnosti čije su namjere spašavanja psa bile pozitivne ili su radnje izazvane panikom i željom da se pomogne, postavlja se pitanje je li potrebno educirati građane o tome da bi se u ovoj situaciji mogao primijeniti institut krajnje nužde koja isključuje krivnju. Svakako da će to opet ovisiti o tumačenju je li životinja „drugi“ od kojeg se otklanja opasnost u smislu čl. 22. st. 2. KZ, u odnosu na prozorsko staklo automobila kao oštećenu tuđu stvar.

Zaključno, obrada rezultata istraživanja pokazuje da javnost u Hrvatskoj vjeruje da je nasilje nad životinjama i okrutnost prema njima društveni problem vrijedan kažnjavanja. Većina ispitanika zaštitu životinja smatra bitnom te kaznena djela nad životinjama smatra ozbiljnim društvenim problemom. Pri tome, žene su u prosjeku više zabrinute za temu zaštite životinja kao i ljudi koji imaju kućne ljubimce te, logično i osobe koje volontiraju u udrugama koje se bave zaštitom životinja. Većina ispitanika je birala teže sankcije za djela okrutnosti i nasilja nad životinjama, najčešće kaznu zatvora kao odgova-

⁷⁵ Kao odgovori su ponuđene i tvrdnje „Policija ne bi trebala gubiti vrijeme na slučajeve u kojima postoji sumnja na okrutnost prema životinjama“ te „Zlostavljanje životinja nije društveni problem, jer ljudi nisu žrtve“.

rajuću kaznu. Rezultati pokazuju da se žene u prosjeku odlučuju za strože kazne i sklonije su smatrati da su djela nasilja i okrutnosti nad životinjama istog značaja kao i djela nasilja i okrutnosti prema ljudima.⁷⁶ Potvrđuje li to izreku da su žene čuvarice života, zaštitnice svih bića? Zaključno, s tvrdnjom „Ljudi imaju pravo koristiti životinje kako god im odgovara“ ne slaže se 80.5% ispitanika.

Ovo istraživanje potvrdilo je da se stavovi opće populacije u Hrvatskoj podudaraju sa stavovima opće javnosti koji su rezultat komparativnih istraživanja. Tako su Herzog, Grayson i McCord (2015) u njihovom istraživanju, također dobili rezultate u kojima je utvrđena razlika između ispitanika s obzirom na spol, jer su žene naklonjenije zaštititi životinja od muškaraca. Značajne razlike između ispitanika s obzirom na spol, na status vlasnika kućnog ljubimca, na različiti stupanj obrazovanja te na dob ispitanika utvrđene su i drugim istraživanjima (Vollum, Buffington-Vollum & Longmire, 2004., Apostol, Rebege & Miclea, 2013).⁷⁷ Istraživanja o kaznenim djelima nad životinjama pokazala su da su u većini slučajeva počinitelji tih djela muškarci dok je pretpostavka da su žene u manjini upravo zbog veće doze empatije (Prudkov & Rodina 2016, Signal & Taylor, 2007, Phillips, Clive, et al., 2011). Iste rezultate pokazuje i istraživanje provedeno među studentima Veterinarske medicine (Hazel, Signal & Taylor, 2011).

Zaključak

Na području zaštite životinja Hrvatska je uskladila svoje zakonodavstvo i judikaturu sa svim obvezama koje je preuzela iz važećih konvencija te uredbi i direktiva EU. Procjena implementacije je pozitivna, a svijest hrvatskih građana na visokom stupnju prihvaćanja da je zaštita životinja sve manje motivirana ljudskim egoističnim potrebama. Međutim, položaj životinje u hrvatskom

⁷⁶ U tome ne postoji razlika između osoba koje imaju kućne ljubimce i onih koji ih nemaju.

⁷⁷ Herzog, Betchart i Pittman (1991) proveli su istraživanje s obzirom na spol i seksualnu orijentaciju u kojem su otkrivene značajne razlike u stavovima prema životinjama s obzirom na spol te su se ispitanici muškog i ženskog spola razlikovali u svim mjerama stava osim percipirane ugone kada dodiruju pozitivno percipirane životinje. Rezultati istraživanja o postojanju povezanost između držanja kućnih ljubimaca u djetinjstvu i humanih stavova kasnije u mladosti pokazali su da postoji značajna pozitivna korelacija između sve tri mjere uključivanja kućnih ljubimaca (vlasništva nad kućnim ljubimcima, obiteljskog vlasništva nad kućnim ljubimcima i brojem važnih kućnih ljubimaca iz djetinjstva) i kasnijeg postupanja s domaćim i divljim životinjama (Serpell & Paul, 1993).

kaznenom pravu nalazi se između tradicionalnog tretiranja životinje kao stvari i razvitka civilizacijske svijesti i savjesti da je i neljudska bića potrebno zaštititi priznavanjem njihove osobnosti s pravom na život, tjelesni integritet i zdravlje. Hrvatsko kazneno zakonodavstvo priznaje pravni subjektivitet životinje, ali ne u potpunosti, s obzirom da je ne smatra žrtvom i/ili oštećenikom kaznenog djela. Pravni položaj životinje ostao je podvojen: ona je i stvar i biće čije je ubijanje i mučenje zabranjeno, ali, istovremeno, ako počinitelj nije ujedno i vlasnik/posjednik životinje, ona je i objekt radnje kaznenog djela oštećenja tuđe stvari. Takav status ne samo u kaznenom nego i u građanskom pravu otvara pitanje je li riječ o pravnoj antinomiji ili, pak o unutarnjoj podvojenosti tj. ambivalenciji (lat. *ambo*-oboje i *valere*-vrijediti). S obzirom da je moguće istodobno primijeniti dvije norme kaznenog prava, nije riječ o paradoksu antinomije tj. o suprotnosti između dva položaja životinje. Između položaja subjekta i objekta ne postoji nesklad ili kontradikcija nego se radi o dualnosti ili ambivalenciji. Zbog poštivanja načela jedinstva pravnog poretka kazneno je pravo dužno zaštititi objekte prava vlasništva dok su s druge strane, kao rezultat pokreta za njihovu zaštitu, životinje *sui generis* subjekti. Dakle, životinje su danas *sui generis* subjekti i *sui generis* objekti ne samo građanskog nego i kaznenog prava. Ovakav specifičan pravni položaj prema kojemu *životinje uživaju kaznenopravnu zaštitu zbog toga što su vrijednosti same po sebi posljedica je prihvaćanja stava da su životinje i nositelji vlastitih prava i/ili interesa*. Dualnost statusa *sui generis* životinjama osigurava zaštitu kažnjavanjem za kazneni delikt, ali i obeštećenjem zbog građanskopravnog delikta.

Bibliografija

Knjige i članci

- Aggrawal, A. (2011). A new classification of zoophilia, *Journal of Forensic and Legal Medicine*, Volume 18, Issue 2, February, preuzeto sa <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1752928X11000102?via%3Dihub>
- Apostol, L., Rebege, O. L., Miclea, M. (2013). Psychological and socio-demographic predictors of attitudes toward animals, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 78, str. 521-525.
- Batričević, A. (2013). *Zaštita životinja u međunarodnom pravu*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 190 str.
- Batričević, A. (2011). Zlostavljanje životinja-fenomenologija, etiologija i državna reakcija, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, Vol. 49, br. 1, str. 143 – 164.

- Batričević, A., Batanjski, V. (2014). *Zaštita životinja u Srbiji–kaznenopravni i ekološki aspekti*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 233 str.
- Batričević, A., Stanković, V. (2015). *Zaštita životinja u uporednom pravu–zakoni, prakse i ekološke politike*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 278 str.
- Bobbio, N. (1988). *Eseji iz teorije prava*, Split: Logos, 139 str.
- Bowman, M. J. (1999). International treaties and the global protection of birds: part II., *Journal of Environmental Law*, 11(2), str. 281-300.
- Cvitković, I. (2021). Drveće i životinje u religijama, *Soc. ekol. Zagreb*, Vol. 30, No. 1, str. 139-152.
- Ćurko, B. (2020). Bioethical Questions Of Animals In Sport, *Pannoniana, Časopis za humanističke znanosti*, Vol. 4 No. 1.
- Džaja, P., Severin, K., Agičić, D., Grbavac, J., Benić, M., Heruc, Z. (2017). Statut grada Bala iz 1467. i njegov tršćanski rukopis iz 1467, *Hrvatski veterinarski vjesnik*, Vol. 25 No. 3/4.
- Džaja, P., Severin, K., Grabarević., Ž., Agičić, D., Vranješ, I., Šatrović, E. (2014). Šibenski statut o životinjama, proizvodima životinjskog podrijetla, pastirima i lokvama, *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 22, 3-4.
- Džaja, P., Severin, K., Agičić, D., Mihalj, J., Stojanović, J., Lokin, A. (2013). Korčulanski statut o životinjama i proizvodima životinjskoga podrijetla, *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 21, 1-2.
- Falaise M. (2019). Legal standards and animal welfare in European countries, In: Hild S. & Schweitzer L. (Eds), *Animal Welfare: From Science to Law*, pp.71-75, preuzeto sa <http://www.fondation-droit-animal.org/documents/7>
- Favre, D. (2008). *Animal Law: Welfare, Interests and Rights*, Aspen Publishing, 500 pp.
- Favre, D. (2010). Living Property: A New Status for Animals Within the Legal System, *93 Marq. L. Rev.* 1021, preuzeto sa <http://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol93/iss3/>
- Hazel, S. J., Signal, T. D., Taylor, N. (2011). Can teaching veterinary and animal-science students about animal welfare affect their attitude toward animals and human-related empathy? *Journal of veterinary medical education*, 38(1), str. 74-83.
- Herzog, H., Grayson, S., & McCord, D. (2015). *Brief measures of the animal attitude scale*, *Anthrozoös*, 28(1), str. 145-152.

- Hill, D. A. (2008). Combating Animal Cruelty with Environmental Law Tactics, *4 Journal of Animal Law* 19, Michigan State University College of Law.
- Hodžić, D. (2008). Živa bića u islamskoj religijskoj bioetičkoj perspektivi, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 17(4), str. 361-378.
- Hubak, M. (2019). Bioetički aspekti razumijevanja uloga životinja u kulturi, završni rad, Karlovac: Veleučilište u Karlovcu, preuzeto sa <https://repozitorij.vuka.hr/islandora/>
- Ireland Moore, A. N. I. (2005). Defining Animals as Crime Victims, *Journal of Animal Law*, str. 91-108, preuzeto sa https://www.animallaw.info/sites/default/files/jouranimallawvol1_p91.pdf
- Jakovljević, D. (2013). Prava za životinje, *Filozofska istraživanja*, 129, god. 33., sv. 1. str. 167.–182.
- Kaluđerović, Ž. (2011). Aristotelovo razmatranje logosa, »volje« i odgovornosti kod životinja, *Filozofska istraživanja*, Vol. 31 No. 2, str. 311-321.
- Kozlić D. (2013). Analiza dosadašnje implementacije Zakona o zaštiti i dobrobiti životinja BiH, preuzeto sa [www. tacno.net](http://www.tacno.net)
- Kramer, I., Radmanić, I. (2018). Dobrobit životinja u pravnoj regulaciji s posebnim osvrtom na prijevoz, *Paragraf*, 2(1), str. 161-186 Osijek, preuzeto sa <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/paragraf/article/view/14939>
- Krstić, N. (2012). Animal Protection From Killing and Abuse in The European and Serbian Criminal Law, *FACTA UNIVERSITATIS Series: Law and Politics* Vol. 10, No1, preuzeto sa <http://facta.junis.ni.ac.rs/lap/lap201201/lap201201-04.pdf>
- Kurtović Mišić, A. (2010). Veliki hrvatski penalist Jerolim Mičelović–Michieli, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), vol. 17, broj 1, str. 247-260.
- Lefebvre, D., Lips, D., Giffroy, J. M. (2007). The European Convention for the Protection of Pet Animals and tail docking in dogs, *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 26(3), 619-628, preuzeto sa <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi>
- Martinić, I. (2021). Politika i neljudske životinje: držanje pasa na lancu, *Političke analize* 9 (37), str. 32-37, preuzeto sa <https://hrcak.srce.hr/259883>
- Mičelović, J. (2008). *Pratica criminale pei cancelieri*, transkripcija rukopisa, Split: Pravni fakultet.

- Nedić, T. (2018). Pravni sustav zaštite života, zdravlja i dobrobiti životinja – bioetički pristup u pravnom okviru, *Soc. ekol. Zagreb*, Vol. 27, No. 1, str. 71-94.
- Nedić, T. (2017). Primjenjivost nužne obrane kod kaznenog djela mučenja ili ubijanja životinja, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* v. 38, br. 2, str. 779-798.
- Novoselec, P. (2004). Sudska praksa, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 11., br. 1, str. 279-284.
- Novoselec, P. (2007). Sudska praksa, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14., br. 2, str. 1031-1036.
- Novoselec, P., Bojanić, I. (2013). *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb: Pravni fakultet.
- Novoselec, P., Martinović, I. (2019). *Komentar Kaznenog zakona, I. knjiga: Opći dio*, Zagreb: Narodne novine, 531 str.
- Paul, E. S., Serpell, J. A. (1993). Childhood pet keeping and humane attitudes in young adulthood, *Animal Welfare*, 2, str. 321-337.
- Paunović, M. (2004). *Prava životinja – savremeni međunarodni standardi*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i „Đuro Salaj“ AD.
- Pavičić, Ž., Ostović, M. (2013). Dobrobit farmskih životinja, *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 21, 7/8, str. 55-59.
- Pavlović, Š. (2015). *Kazneni zakon. Zakonski tekst, komentari, sudska praksa, pravna teorija*, Rijeka: Libertin.
- Payson Evans, E. (2014). Životinje pred sudom. *Kazneni progon i smrtna kazna za životinje*, (H. Gračanin, prev.), Zagreb: TIM press
- Phillips, Clive, et al. (2011). An international comparison of female and male students' attitudes to the use of animals, *Animals* 1(1), str. 7-26.
- Pichler, D. (2019). Nasljednopravna raspolaganja u korist životinje, *Pravni vjesnik*, god. 35 br. 2, str. 67-83.
- Pichler, D., Nedić, T. (2020). The Most Important Civil Law Aspects of Relations Between Humans and Animals in Croatian Law, International Scientific Conference "LAW AND MULTIDISCIPLINARITY", Collection of papers Niš, preuzeto sa http://www.prafak.ni.ac.rs/files/centar_pub/
- Pleić, M. (2016). Kazneni progon i istraživanje kaznenih djela protiv okoliša, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 53(2), str. 601-622.

- Prudkov, P. N., Rodina, O. N. (2016). On altruism toward nonhuman animals, *Society & Animals*, 24(4), str. 321-336.
- Signal, T. D., Taylor, N. (2007). Attitude to animals and empathy: Comparing animal protection and general community samples, *Anthrozoös*, 20(2), str.125-130.
- Spretnjak, Z. (2018). *Kaznenopravni aspekti mučenja životinja u Republici Hrvatskoj*, Zagreb: Pravni fakultet, preuzeto sa <https://repozitorij.pravo.unizg.hr/islandora/object/pravo:1710>
- Stojanović, N. (2016). Pravni status životinja, *Pravni život*, 10, preuzeto sa <https://kopaonikschool.org/wp-content/uploads/2020/11/Book-10>
- Tomaselli, P. (2003). International Comparative Animal Cruelty Laws, Animal Legal and Historical Center, Michigan State University College, preuzeto sa <https://www.animallaw.info/article/>
- Visković, N. (1989). Stradanja, zaštita i prava životinja - prilog raspravi o trećoj generaciji prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 5-6, Suppl.
- Vodinelić, V. (2014). *Građansko pravo, Uvod u građansko pravo i opšti deo građanskog prava*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, 528 str.
- Vrečko, I. (2019) Criminological aspects of animal abuse: A review study, *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 27(1), str. 84-99.
- Waldau, P. (2000). Buddhism and animal rights, *Contemporary Buddhist Ethics*, str. 81-112
- Vollum, S., Longmire, D., & Buffington-Vollum, J. (2004). Moral disengagement and attitudes about violence toward animals, *Society & Animals*, 12(3), str. 209-235.

Propisi

- Kazneni zakon, Narodne novine, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/2
- Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19
- Zakon o provedbi uredbi Europske unije o zaštiti životinja, Narodne novine, 125/13, 14/14, 92/14, 32/19

Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Narodne novine, 91/96,
68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06,
146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14

Zakon o zaštiti životinja, Narodne novine, 102/17, 32/19